

Strašna je diktatura ljudi koji nad sobom Boga priznaju. Kako tek mora biti strašna diktatura ljudi koji nad sobom Boga ne priznaju!

Diktator koji nad sobom Boga ne priznaje, koji javno ispoveda svoje neverovanje, odnosno svoje verovanje da nad njim nema nikakve veće sile, to mora da je strašno, jer taj koji ispoveda da nema nikome i ni za šta račune da polaže, taj ne zna za moralne zakone. Mi, pak, kao Sloveni i hrišćani, na takvim shvatanjima ne možemo da stojimo.

Kad nam predaju istoriju naroda pričaju nam o carevima i kraljevima, o ratovima i bitkama, o kulturi i ekonomiji. Na taj način misle da su nas naučili istoriji ljudskoj. Ali i carevi i kraljevi, i ratovi i bitke, i kultura i ekonomija samo su spoljašnje lice istorije. To samo za sebe znači mnogo znati, ali mnogo znati ne znači još i mnogo razumeti... Jer znati careve i kraljeve, ratove i borbe, kulturu i ekonomiju, to je, da tako kažemo, znati istoriju u dve dimenzije, posmatrati događaje u širinu i dužinu... Ali ako nam ne kažu kakva je bila duhovna atmosfera toga vremena, ako nam ne otkriju stanje vladajućeg duha, neće nam događaji, pa ma kako jasno izlagani, biti jasni.

Ima jedna duhovna atmosfera dublja od intelekta, pa čak i od umetničkog izražavanja. To je ona koja je od presudnog uticaja i na samo umetničko stvaranje. To je ono što je u stanju od malog, nejakog i sirotog naroda da napravi presudnog istorijskog činioca, da ga uzvitla i da ga učini snažnim kao oluju, da ga baci s jednog kontinenta na drugi, da ga učini neodoljivim osvajačem velikih carstava, rušiocem neosvojivih bedema, posednikom neocenljivih blaga, naslednikom prefinjenih kultura, koje on gazi i ne razume, ali, na kraju, odbacujući ono što je sasvim suprotno njegovom duhu, uzima ono što mu godi.

To je ono što je u stanju veliki, silni i bogati narod da skine sa istorijske pozornice, da ga porobi, osiromaši, rasturi i uništi, to je ono što čini da od jednog naroda što je živio ili vladao jednim krajem ostane samo uspomena u ponekom nazivu mesta, planine i reka – kao ostrvo propalog kontinenta u okeanu, ili porušene zidine davno oborene tvrđave ili naselja.